

ЦРНОГОРКА.

ПРИЛОГ „ЦРНОГОРЦУ“ ЗА ЗАБАВУ, КЊИЖЕВНОСТ И ПОУКУ.

БРОЈ 6.

ЦЕТИЊЕ 14. АВГУСТА 1871.

ГОД. I.

ПЕШТИ.

Пешто б'јела на Дунаву
Са Будимом твојим градом,
Која прса — дивећ ти се —
Да не провру горким јадам!

Из крви ти славског рода
Толнк украс и богатство;
А од тебе нам уздарје:
Бич чикоски, сиромаштво.

Трепти Пешто, горда Пешто,
Гријешнице тврдокорна;
Бој се Бога, бој се казни,
Издајници безазорна!

У триов се в'јенац лако
Златна круна преобрати;
В'јек злочинцу мора да се
Преполови и прекрати.

Словаке ти дивља спла
Са жестином подјармила,
А Србе си и Хрвате
На х'леб и со' преварила;

Романи ти и Сикули
Обицапа шаке пали,
А па твој су канџук брзо
Свигодици запознали.

Газећ права, газећ правду:
Газила си образ, вјеру;
Сад са својом охолости
Превршунјеш свјку мјеру.

С бечким Швабам јаранећи,

Власти си се дојагмила;
Па себична — као што си —
Ког под пето не би збила?...

У свом пјанству ствараш себи
Маџар—орсаг с мора к мору;
А не видини, (не гледала!)
Свој властити дом у спору?...

Кад Хрвати и Словаци,
Срби, Власи и Сикули,
Из твојијех крила, сваки
Своје церо, теби изгули:

Ти ћеш остат гола, нага,
К'о у басни она сврака;
Покриће те сам пред св'јетом,
Покриће те вјечна мрака.

Чифути ће и Цигани,
Разпњиати тебе тада,
К'о што на крет ти ударах
Не-Маџаре своје сада. —

Без озбиљна покајања
Не ухвај се у проштење;
Кај се Пешто! — гле, твоје је
Неизбежно уништење!

При те облак опакао:
Счетир' стране гром ти грози;
Кад укрете четир' грома:
Нек те твоји спасу бози! —

У Пешти 1869.

J. Сувадечић.

ЖИВОТ И ДЈЕЛА

ДАНТА АЛИГЈЕРА.

(Предисво у „Зори“ Стеван В. Врхески)

(Свршетак.)

Морални повод Дантеовог снјева с'једећи је: Он хтједе рајом да означи блажен живот, који ужива блаженик кад се од царства разма-

траћем одаћи, којем блаженству не ступа, ако није очистно душу у царству ума назначеном чистилишту, нити може ум против страстима сиљу своју употребљавати, ако није унаштен страшним погледом пакла, под којим је сакривена страствена нарав, која гризе оне, који се њој предаду.

Ово су дакле поводи Дантеовог снјева.

Који је пак од ова два, по којему се Данте равнао, доказати се не може, јер они, који се првога држе, налазе доказа у Дантеовом сјеву, као и они, који се другога држе, те ни једни ни други не гријеше.

Сувишно бити неће, ако још разгледамо важност истога сјјева, и то што су други о њему говорили.

Дантеова: "Divina Comedia" била је достојно од свакога похваљена, и као Италијанске славе вјечни споменик остала, највећа и најизворнија од сваког производа љуцкога знања. Она, да тако кажем, јест оно дјело, којему је Свемогући удјелио његово од свога собственог, што икаквом другом умрло дјелу није! Гласовити италијански списатељ Варки ево што говори: „колико год сам пута читао божанствену комедију, умножавало ми се удивљење, чинећи ми се да налази у њој нове њепоте, нове науке и нове незасноће.“ А француски списатељ, који се особито показао да је Данте—а познавао Гингвенџ, овако вели: „Данте у божанственој комедији диже се од философских расматрања до поетске силе, и ето га својим живим полетом одвијена од пакла у чистилиште, од овога у рај, па ето чуда на све стране. Ето су по њему у послу демони, анђели и свети. Ето отворена поетска промишљањем толико свијета и тако различита по чину једног самог сјјева, што је уобичајено

Многи окривљују Данте, да је умотворено ријечи латинске, њеке опет варварске, њеке чудновате, њеке сасвим прости и нескладне. Истина је. Али је Данте увидио, да је ласно ствари прости изразити, али не тако ствари вишенаравске, за које је нарочито ковао ријечи и начине њима подобне. Гледе ријечи од латинскога узетијех, питамо одкле је морао црпити него из тог језика, од којег све друге италијанске ријечи изходе? И рад једно педесет таквијех ријечи највише, које се у цијелој сјјеви налазе; рад њеколике ријечи иностране, које је пјесник употребно да сами чини, мисао или догађај бољо опише: не би ли била глупост грдити цијело дјело, као што би била глупост онога, који би стао, опажачући у сушцу пјесе, грдити му неоскрвљену вјечну њепоту? Ево како Салвијати, талијански списатељ о његовом језику говори: „Ово дјело, чистог језика колико му нарав подноси, неостаје за Виланом, а све остале без сумње надмашује. Рекосмо колико му нарав подноси; јер начин а особито својство божанственог сјјева изизкује често ријечи и говоре иностране; али у Дантеовом сјјеви треба знати,

кад он учевно оставља свој језик, изван којих мјеста, рецимо да га исти Вилани цијени за свог учитеља.“ А онима који говоре да је Петрарка чистији у језику био, ево што каже исти Салвијати: „У којем дјелу да је био, како многи веле рад чистог језика Петрарком надмашен; био је напротив како ми мислимо у овом погледу Петрарка њим надмашен.“ Најпосебе Бокачио пишучи о Данту вели: „Оно у ритму састави таковом њепотом, да ниједног још нема, који би га у томе праведно или ма у чему другом окривити могао.“

Разгледајмо сада што је наш вијек о Данту говорио, а особито што је на његовом темељу пословао, за корист дотичијех књижевности.

Од оно доба од како се народи народима приближили, од како је један проицао особитости другијех, од како је повјештено знаност њемачка укљонила прецоне, које немогућни чинаху, да се једно племе наслађује зрелим умотворима својијех другова: од то доба настао је други критеријум за разсеудбу горостаснијех дјела. Познато нам је како се дивно разнесло име и познавање душевнијех јунака у све народе, у сваку књигу: Омир, Шекспир, Тассо, Ариосто, Гете, Шиллер, од славена Мицкијевић, Пушкин и Владика П. Петровић II.; та се имена оре по свему свијету, а не фали међ њима ни име сјагног Дантеа.

Има сада би се цијенили разширење њекога пјесмотвора по множини оног што је о њему писано и колико је пута превађано, то би без сумње иза Шекспира одма, прво мјесто ишло Данту. Он је преведен у све германске и романске језике, а такођер на руски, пољски и чешки. Али се то догађало и с много лошијим писцем, те ћемо ми покушати, да му знаменовање у сигурној слици покажемо. Промотрио малко колико се с Дантом Њемци баве. Прије свега пријеводе.

Ја ћу морати мимоћи старије пријеводе божанствене комедије, те ћу споменућ само боље и новље. А то су пријеводи: Канпегиезеров, Стрекуфуссов, Гусеков. Коппишев, Пјанков, Хотеров, Витов, Филалетов и Хофнигерични и најновији Кригаров. Маке су превађане лрске пјесме и прозачни Дантосви списи.

Међу овима пријеводима њекоји су извршни, и п. Коппишев, Витов, Хофнигерични, а мишо све Филалетов и Кригаров. Име Филалетес учиниће вам се од првог ока сувијављивем, јер одкуда Њемцу грчко име. Па

се неби преварили. Под именој Филалетеса не крије се питко други до Саски краљ, без сумње даи данас најученија окруњена глава. И за раз- јаснеће Данте-а много су Њемци чинили. Скоро сваки пријевод носи уза-се и пријетбо и разправе; а понаособ су радни око тога, славни историк Шлоссер, Вите, Бланк Филалетес. Но ни то небијаше доста марљивоме Њемцу, који знајући добро колико је помогла друштвена радња при Шекспиру, основа и Дантеово друштво, које се зашма издавањем редовитијех списа.

Још ми допустите неколико ријечи, које с почетка пехтједох наваћати. То се тиче најпо- вијег дјела, које је изашло о Данту. Оно је основано на широко, те ће бити понајгодније да уведе почетника у доба и у дух Дантеова. Писца му Скартачин-а критика весма хвали. Но ја бих вам од већ дугијем постао, да бих вам могао вјерну слику дати. Као нацрт дивне љ- поте спознати ће те оно, што је писао о Дан- ту чувени Монаховски Професор Марко Кар- рјер.

Пошљедијем погледом промотрио то, што се код нас о Данту радило. Тога је, љубезни читатељи, врло мало; па да нам нијесу којекавје околности криве, морали би се да га једном свијетом поруменили. Први је око Дантеа радио Стеф. Љубиша, превешти уложак о Уго- ливој смрти, који је печатао у „Вјестнику“ од године 1866. А иза Љубише је први и по- шљеди Петар Прерадовић, који нам је превео неколика уложа, од којих су неки печатани у загребачко „Вјенцу“ од год. 1870.*) И он и Љубиша преваћашу у пародио мјерилу. Него ми се чини да им метрички избор није

сретап. Један је посао са предметом чисто оп- ским, други је са предметом, који је кроз и кроз изпрелетен дубокијем мислима и са свија другојачијим духом, гђе преплетене мисли шту и прелетен метар, а пребевајућа се чувства, још и версатилан љубак стих. За доказ којем тврђењу служиће овај пријер. Познато је сва- ком изображеном човјеку, те је чисто изилни наповишати, да је, и те колико лакши посао преводноцу, када се креће у слободнијем вр- стама; па ипак тврде сви, који у таковијем стварица имају гласа, да је најновији њемачки пријевод, који је преведен у ијерилу оригинала, и понајљепши, те да ће се понајпрвије из њега моћи научити Њемац што је Данте. Да избјег- нем пак обшриријим наводима, осмјелујем се напутити оне, који би се хтели о озом боље освједочити, на оно што је писано о истом предмету приликом рецензије Стрекусовца при- јевода у „Wienerjahrbücher.“

За цијело сам увјерен да ће се наћи њеко, ко ће ми приговорити, да би врло тешко било у нашем језику терцине ијевати. А није ли Прерадовић ијевао у терцинама њеке своје пјесме, и то тако лијепо, да нас се миље хвата? Та нијесте ли читали Трискову пјесму: „Посљеди Фрањеван Словински“ печатану у загребачко „Вјенцу“ мањске године, па зар вам се не допада?

Ево што Енајзад рекох ипје никакав при- говор, него је приказ силне жеље, да и наша српско-хрватска књижа стече оволико великана у одори својој; по којој би он као гороста изгледао, обасјан својим сјајом. Исто тако добри пријеводи, као и изворна дјела, обогачују књи- жевност и језик народни.

*) Онда су први у нас, који су се с Дантеом записали: Ј. Сундечић, који је превео „Кнеза Уголина“ у невезајих стиховица за Петрановићеву „Историју књижевности“ и печатао га се пријетбљаву у својој „Звизди“ год. 1863. Броју 14.; и гроф Медо Пуцић, који је опет у прекраснијем терцинама

превео Дантеову „Франу с Римине“ и печатао је у истој „Звизди“ Броју 15. г. 1863. Овага тога знамо да је и старица Стјепан Виичевић превео поднаво епикозни Пајко, и то ако се не варано у терцинама, али га није још на свијет издао.

Уредништво.

ПЕСРЕТНИЦА.

Приписијетки од Ивана Тургенева.

(Иштвавак.)

— Узео их је Виктор од Елеоноре Кар- повне, он рече, да сте му ви одобрили, од- говори Сузана такође полако.

— Рече... рече... ја потврдио... гунђаше Ивап. А зар ја нијесам ошје? Требали сте ме питати.

— А које су овијех 17 рубаља?

— Трговини од намјештаја собњег.

— Трговини; А зашто?

— Стоји у рачуну.

— У рачуну; Да видим. И он истргне Сузани књигу из руке, натакне своје велике сребрне наочаре на нос и разгледаше рачун. „Само тако да вам је бацати новце кроз прозор.“ Али да оставио сада прозу. Сузана, однесите ове књиже, али доћите опет, да наслађавате мало уши нашега драгог госта са вашијем му- зикалнијем даром, хоћу рећи вашом свирком.

Сузана окрене главу на страну.

— Ја бих био врло сретап, прихвати- бризо, када би то чүо. Но не бих ни зашто на свијету хтео, да вам досаћујем, госпођице.

— Каква досада! Но, Сузана, један, два, три!

Сузана не одговори ништа и — оде. —
XIII.

Мислио сам да неће више доћи, али на брзо дође она опет на још у истијем хаљинама, и сједе у један кутњак и гледаше ме неколико пута пажљиво. Да л' је из мога понашања могла познати моје саучешће према њој, или је била данас боље расположена, не знам, доста да она наједанпут устаде, сједе за гласовир, намјести руке и окрене се лицем к мени преко рамена, као да је хтјела питати, шта да свира? По прије што сам и могао одговорити, она је већ отворила ноте и почела свирати. Од детињства сам љубио музику, али у оно доба слабо сам се разумјевао. И да није г. Рач узвикнуо: „аха, опет тај Бетовен!“ ја не би ни знао, шта је Сузана изабрала. Слушао сам пажљиво, нијесам ни дисао. Случајно сам сједно са Сузаном и тако јој не могах лица видити, него само њезицу дугачку, црну косу, што је пала на плећа, њезин вити етаж, који се превијао по покретима њезиних руку.

— Да, да, рече г. Рач, то је лијепа — романтичка музика. Она је сад у моди. Али што не свирате чисто. То је **О. КОЛЕТА** **СРЕДНО**, то изгледа ватреније. **ВУД**, **КНЕ**, **ВУД** **КНЕ**! **ПРОДЕРЕ** се из једанпут Рач.

Сузана се окрене Рачу и сам јој могах видити лице са стране. Она је подигла своје црне обрве, лице јој је вијењало боју, а мале уши покрвелише као крв под забаченијем вртицама.

— Ја сам слушао најбоље виртуозе, настави Рач с намрштенијем лицем, и сви су они ништа према покојном Филду. То је био човјек, па његова чиста свирка, па његове композиције! А сва ова нова господа што „тру-лу-лу-чу“ и „тра-та-та-чу“ они компширају за почетнике. Ту не треба много. Удри само по гласовиру на лијепо. Опет њешто изиђе. То вам је јаничарска музика! (Иван Дамјановић убрише зној с чеља.) У осталој, то се вас не тиче Сузано Ивановна, ви сте лијепо свирали и моје примједбе не треба да вас једе.

— Те је како се коме допада, одговори Сузана загушљивијем гласом и усне јој дрхтају; а ваше примједбе Иване Дамјановићу, ви знате то врло добро, да ме не могу разједити.

— О да боже! Но не мојте мислити господине, окрене се Рач к мени, да тај израз потиче из добротe или скромности. Не, него се ми чинио тако узвишени, да зачуеном

слушаоцу пада капа с главе и да нас никаква критика не може достћи. Самољубље, господине, самољубље је у нама. Да, да!

Ја сам се зачудно слушајући Рача. Свака ријеч бјеше му отро на. Сузана ћуташе. Она само прекрстила руке и са уздигнутом главом слушаше га. И на њој се видила јака узбуђеност, велика мржња. Ја стојаш као на угљевљу.

— Ви сте обоје представници двије различитих генерација, проговорим ја с намјером да забашурим цијелу ствар и да покажем као да ја нијесам ништа прилјетно. Није дакле чудо, што се не слажете. Ви ми, Иване Дамјановићу зацијело нећете замјерити, што и ја пристајем уз... млађу генерацију. Ја сам наравно невјешт, али ипак морам признати, да ме да сада још ни једна свирка није толико дирнула, као ова... као ова Сузана Ивановна.

Сад се подигне Рач на мене.

— Вјерујем вам, што рекосе за генерацију. Нама старијема тешко је с вама младијема. Наши назори не слажу се ни у чему сваштјема, ни у вјештини, ни у животу, па ни у моралу. Је л' тако Сузано Ивановна?

Сузана се насмјени с презирањем.

— Особито у моралу, као што се изволите изразити, не слажу се наши назори нити се могу слагати, одговори она и намршти чело, а усне јој задрхташе.

— Да, да, прихвати опет Рач, ја нијесам ниједанпут да не могу тако високо. Ја сам обично сјартно створљив, роб предрасуда, — да!

Сузана се опет насмјени.

— А мени се чини, Иване Дамјановићу, да се умљете ви подићи над тако званијем предрасудама.

— Како? Како? Ја вас неразумијем!

— Неразумијете ме? Јесте ли тако заборавни?

Рач бјеше поражен.

— Ја... ја... ја...

Настаде тишина.

Али допустите, почне опет Рач, како можете ви бити тако безоб...

Сузана се на једанпут исправи и стаде тако пред Рача, али још једнако с прекрштенијем рукама и као да их сада још већма стините. Изгледаше као да га изазива. Лице јој се са свијем измијенуло. Изгледаша за чудо лијепо, али опет и страшно. Јест, Сузана изазиваше Рача, но он се скаменио, не могахше ријечи проговорити. Главу је увукао у плећа, а ноге као да дрхтају под њим. Рач се бојао, о том нема сумње.

(Наставиће се.)